

Juan Pedro Serra davant de la Inquisició per sortilegis i pacte amb el diable. Lloret 1736

ANTONI LLAMAS I MANTERO
GRUP D'HISTÒRIA DEL CASAL. MATARÓ

1. Introducció

Tenim al nostre protagonista, Juan Pedro Serra, estudiant de filosofia i nascut a la vila de Lloret, que és portat davant del Tribunal de la Inquisició de Barcelona acusat de fets supersticiosos. En el moment de fer la recerca de la documentació per part dels inquisidors, troben que ha estat acusat pels mateixos delictes en el tribunal de la Inquisició de València. En aquest moment es demana l'expedient al tribunal de València en el qual es relaten els fets, els testimonis i les acusacions contra Juan Pedro Serra i també les seves actuacions, que es van centrar no només a la ciutat de València sinó també al poble de Russafa que en aquelles dates era un municipi independent de la ciutat.

Jose Ferre Clauzel. Regiment Lusitania 1744.
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Regimiento_Lusitania.jpg

2. L'inici del sumari contra Juan Pedro Serra

El procés va començar amb la fórmula que utilitzaven els inquisidors fiscals en l'inici del procediment de la causa, és a dir, fan un recull del cas en qüestió, de la situació de com s'ha detingut o bé presentat l'acusat davant del tribunal i de la seva situació personal en el moment d'iniciar al sumari i dels càrrecs dels quals se l'acusen, així com de fer una investigació en els arxius del mateix Sant Ofici per si hi ha causes pendents o bé altres delictes en què podia haver estat involucrat el nostre personatge.

El Inquisidor fiscal de Barcelona. Contra Juan Pedro Serra, estudiante natural de la villa de Lloret obispado de Barcelona, por supersticioso, viene en Sumario botado a prision. Habiendose delatado este Reo como espontaneo en dicho Tribunal de Barcelona en 30 de Agosto del pasado 1736, de diversos echos sortilegos qualificados y con la incriminacion que se dira, pedida la reconvencion de Registros, resuelto hallarse ya anteriormente testificado de los mismos delitos en el Tribunal de Valencia y haverle formado Sumaria con 4 testigos, los 2 formales y los otros 2 de oidas.¹

Com podem veure, tenim ja diverses pistes del cas. És acusat de sortilegis, sabem que ha tingut una causa igual en el tribunal de València, que ell mateix s'ha presentat voluntàriament davant el tribu-

¹ Inquisición, 3724, Exp. 146.

nal de Barcelona. És possible que aquesta voluntarietat hagués pogut estar causada per la possibilitat que l'aparell inquisitorial estigués darrera de la seva pista, i ell es va avançar per demostrar la seva bona voluntat de cooperació. A més, ens diuen que en aquest moment està a la presó des de ja fa temps.

3. Testimonis i acusacions

Passem a veure quines són les persones que presenten les acusacions i les causes que es deriven de les declaracions dels testimonis durant el desenvolupament del procés que anirà aportant nous esdeveniments.

El primer testimoni formal és Baltasar Ruiz de Sanzo, natural d'aquesta cort i veí de València. Aquest era alferes del regiment de Dragons de Lusitània de 47 anys d'edat i que testificarà el següent el 30 de juny del 1736:

En la primera audiencia dijo que aburrido de la estrechez y miseria en la que se hallaba tomado amistad con el Reo le dijo que quiere salir de su infelicidad, era remedio seguro y eficaz, tomar una gallina blanca y a las 11 de la noche puesto su cria en una encrucijada de caminos encendiese lumbre de aumarla con yncienso, cardo seco y azufre y despues se dirà quien tiene que comprarla esta gallina que se la lleba, y que luego apareceria alguna persona diciendo quanto quieres en tener con ella y que diciendole el dinero que quisiere al contante se lo pagaria; que si a la primera vez no sabia expresarse las palabras siguientes al Diablo a ti te encomiendo esta accion y te suplico me favorezcas, en esta precisa ocasion, que para ello te ynvoco sal o haz lo que te pido, y su salida sin orrorizar, que cuanta vez saldria el Diablo y llevandose la gallina donde el quiere, que se le pidiese, que no haciendo caso a esto el negociante le asseguro el Reo que no havia pacto alguno en ello, y que solamente venia el Diablo para llevarse y tomar la gallina y la alma de algun ynfel, y que asi no tuviese reparo en ejecutarlo, porque para dicho remedio sabria en la necesidad en la que se hallaba.²

Per tant, ja sabem que és un militar suposadament ja llicenciat del servei que viu en plena misèria, i a causa d'això intenta fer un tomb a la seva situació actual. No sabem si estava ferit de guerra o bé alguna altra circumstància, ja que la documentació no ho menciona. El que sí que és evident és que havia servit en un cos rellevant de l'exèrcit, que va participar en nombroses batalles com per exemple, en la batalla per alliberar Ceuta o en la batalla per reconquerir i alliberar Orà al 1732 entre moltes d'altres. Actualment encara existeix amb el nom de Regiment de cavalleria Lusitània núm. 8 que pertany a la Brigada Almogàvers VI de paracaigudistes a la base militar dels marins de València.

Por Real Orden de fecha 18 de diciembre de 1709, admitió la propuesta hecha por el Conde de Pezuela de las Torres de levantar un Regimiento de Dragones, que, como era costumbre en la época, tomó el nombre de su fundador: Regimiento de Pezuela, 10º de Dragones. El 10 de febrero de 1718 pasa a llamarse Regimiento "Lusitania", 10º de Dragones, mediante Real Decreto.

Su distintivo permanente es la calavera con tibias cruzadas, otorgada por el rey Felipe V, tras la batalla de Madonna del Olmo y ganada en combate por el arrojo y valor de los componentes del Regimiento (fallecieron dos tercios de la Unidad), los «Dragones de la Muerte»³

En relació al tema del sacrifici de la gallina, cal preguntar-se per l'elecció d'aquest animal i no d'un altre, un conill o un ànec, i la tria és justament pel seu simbolisme i les llegendes. Qui no ha llegit alguna vegada el conte de la gallina dels ous d'or, tot i que en aquest cas era mal negoci sacrificar-la.

La gallina doméstica tiene un significado diferente al del gallo y es un prototipo

² Ibidem.

³ Info reg lusitanià internet.

del ser maternal. “Como la clueca suele proteger los polluelos y no deja que se acerque nada que pueda causarles daño, al que pueda sentirse seguro de la protección del Altísimo no le afectan los ataques, la necesidad ni las vejaciones (Hohberg, 1647) La clueca es el amor protector para con los débiles, incluso en el sentido de las palabras de Jesús: “Jerusalén, Jerusalén...cuántas veces quise reunir a tus hijos como una gallina reúne a su polluelos bajo sus alas” (Mateo 23,37). El paciente ejemplar de la gallina lo reproduce en la representación de las «siete artes liberales» la gramàtica, que tambien requiere gran paciència. (...) En algunas leyendas, la gallina que se asienta sobre sus huevos aparece como encarnación de los tesoros (tambièn tesoros del subsuelo) custodiado por poderes sobrenaturals.⁴

Dobló Bolanter

A més, va haver de fumar la pobra gallina i de ben segur el sofre no li va anar gaire bé, tot i que té a veure amb l'olor a sofre de l'infern, possiblement per agradar al Diable i que es trobés còmode en la seva cita.

Segueix l'inquisidor fiscal amb la declaració del testimoni i incidint si l'acusat és un mentider i si ha fet un pacte amb el Diable i com van delatar-lo.

(...) y delatandole le buscaron y esa noche de la Semana Santa del año 1739. Salieron Nicolas Serrano y el deponente (...) donde coincidía con al ronda de Ruzafa, preguntandole a donde iban, respondieron que a la orilla del Mar, y que pasando con la gallina, y haciendole cargo del proposito en que estaban le ratificaron diciendo que era para el Reo por estar enfermo, que a

brebe de haver pasado lo anteriormente los bolbio a llamar la Ronda que hizo que se fuesen a Ruzafa, con lo que el Reo no pudo executar la diligencia, y temeroso el Reo de que dieran cuenta de lo expresado se escapo a pocos dias a Marsella; que por el camino antes de encontrar a la Ronda dijo el deponente el Reo, que el havia de pedir por la gallina al Diablo un doblon bolanter de los

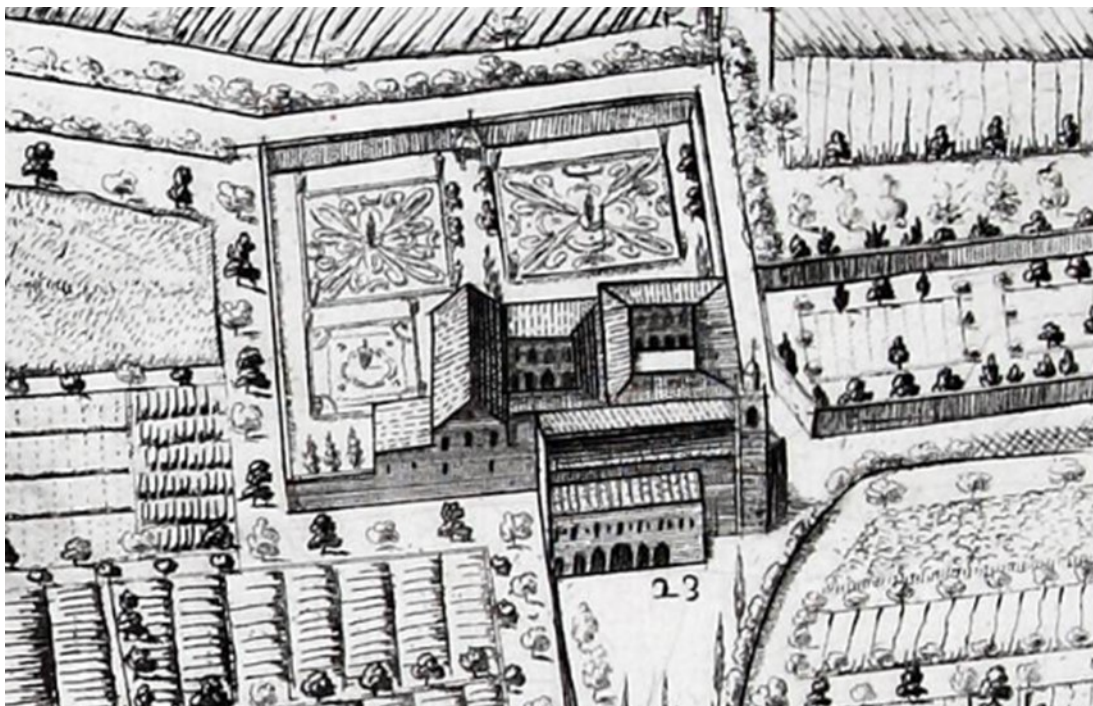
que los vuelve a traer a su dueño, pues a esto le respondió el testigo que no queria tal cosa que seria un robo manifiesto, y que le dijo el Reo que el haria que el Diablo le diese por la gallina cien mil pesos.⁵

Així doncs, veiem clarament que hi ha un motiu econòmic de fer diners per alleugerir la penúria econòmica del militar, i d'altra banda fer algun negoci per part de Pedro Juan Serra amb el dobló bolanter. Però quan la Ronda els va anar vigilant, davant del perill va sortir cames ajudeu-me cap a Marsella. D'altra banda, la participació en el seu sortilegi és evident la referència al maligne. Aquest es converteix en el personatge que els haurà de fer sortir de la pobresa tot i que sabien el perill que això suposava ja que contradeia tots els ensenyaments de l'Església Catòlica per alinear-se amb l'encarnació del mal i del pecat per excel·lència. El segon testimoni ens aporta la seva declaració i l'acusació que li fa l'inquisidor fiscal.

(..) el segundo testigo D. Nicolas Serrano Espinoza acusado de encuentro carnal con el Maligno y de verlo en Valencia el 29 del año citado por el antecedente el que dijo de haberle delatado por su boluntad y lo mismo conocio formalment, que despues de haverse encontrado con la Ronda de Ruzafa y estando el Reo ya con la gallina que se

⁴ BIEDERMANN, Hans. *Diccionario de Símbolos*. Ed. Paidós. Barcelona, 1989. Pàgs. 204-205.

⁵ Inquisición, 3724, Exp. 146.

Convent nostra senyora del socors València.

<https://valenciablancoynegro.blogspot.com/2017/02/convento-nuestra-senora-del-socorro.html>

bolbieron a buscarlos y que fueron a hacer noche a Ruzafa, que por el camino le dijo el Reo que era cierto que el Diabolo le daria lo que pidiesen; que el havia salido a un camino que estaba detras del convento del Socorro de aquella Ciudad, y que al tiempo de encender el fuego para el sacrificio de la gallina le paso por el lado un perro que corria como una saeta, y que comenzando el sacrificio al desauar la gallina, bio delante de si un hombre que se le acercaba y no teniendo balor para berle deo el sacrificio y echo a correr; que tambien havia salido la segunda vez y no bio cosa alguna, por que salia con el deponente y el testigo anteriormente y que tenia confianza en lograr el fin que deseaba⁶

Així doncs, Nicolàs Serrano es acusat de tracte carnal amb el Diable, tot i que no s'explicita en què consisteix ni sembla que el fiscal li donés gaire credibilitat. També ens explica que, tot i que va començar el sacrifici, la por el va dominar i va sortir cames ajudeu-me. Quant als altres dos testimonis, indiquen que van escoltar com l'a-

cusat havia sortit en nombroses ocasions per executar aquestes mentides amb la gallina. Una vegada escoltats tots els testimonis, l'inquisidor fiscal redacta els següent:

Ratificados a perpetuas los testigos y dado todo a calficar por el tribunal de Valencia la causa de los s. Calificadores en lo sucedido que el Reo era sospechoso de lebi, que esto es lo que resulta de la sentencia acumulada que remitió el tribunal de Valencia.⁷

Els qualificadors de la Inquisició veuen una actitud herètica per part del nostre personatge i el qualifiquen com a sospitos de levi, que en principi no es perillós per la integritat física de l'acusat. Una vegada tota la documentació arriba al tribunal de Barcelona, aquest fa un informe i ho amplia amb la informació que ell posseeix i dicta la seva resolució:

En el intermedio de citarse calificando lo que resultaba de dicha sumaria y pasar expresamente a citar al Reo prebenido

⁶ Ibidem.

⁷ Ibidem.

Àngel caigut.

de lo expresado en el tribunal de Valencia. Se delato como espontaneo en la Inquisición de Barcelona el 30 de Agosto de dicho año 1736 y de aquí se deriva su citacion y naturaleza expresados y su edad de 19 años y dijo que cursando en Valencia la filosofia en el año antecedente de 1739 dijo a un Caballero de aquella Ciudad llamdo Jose Leon en presencia de Doña Magdalena Pasqual de estado casada que viendo el Reo a un muchacho havia entendido en acordarse a que si querian hallar tesoros dandoselos el Demonio, o bien enseñandoles en donde los allarian, se tomase viva una gallina blanca, poniendose en un camino crucero, que tendria encendido un fuego, y echando en el palo santo y azufre, y que al tiempo a que esto se quemaba se preparase la gallina biba, diciendo al Demonio en esta ocasion la pregaria que te imboco sal, pero tu salida sea sin alguna orrorosidad llevandome lo que te pido, que entendido lo que los expresados solicitaban que el Reo executase lo referido y con efecto el mes de Diciembre del año 1739 fuesen a un camino crucero a las 11 de la noche y executaron lo referido del desaumerio y la oracion y aclamacion de que me la compra, que me la lleba, però que no se hizo cosa alguna, como en otra ocasion que repitió el Reo solo.

Que aun que el Reo havia enseñado esto a alguna otra persona juro que el citado Don Jose Leon lo injurio. En lo mismo a Don Baltasar Sauzo natural de esta Corte quando le refirio al Reo que el havia executado lo mismo diferentes beces, que en una de elles le havia salido el Diabolo en forma de labrador y en otra que el Diabolo le ofrecio un millon de pesos y habian firmado una Cedula con la sangre de su pecho, lo que le reprendio al Reo aconsejandole se confesase y detestase de tales cosas, lo que tambien le persuadio a el Don Jose Leon, sin delatarse este Reo de cosa alguna de como complice y autor le tenian ya testificado en Valencia así Don Baltasar Sanzio como Nicolas Serrano.⁸

És evident que en les declaracions de Juan Pedro Serra la imatge del Diable es personifica a fi de no fer por amb les seves paraules, per no horroritzar, i és així que el veu en forma de llaurador, cosa que era normal, ja que hi havia nombrosos camps de conreu al voltant de la població de Russafa. D'altra banda, al llarg del temps la imatge del Diable ha anat variant i se'l pot personificar amb dife-

⁸ Ibidem.

rents atributs. Així el diable etrusc tenia nas de voltor, orelles punxegudes, dents afilades i com a símbol de la mort portava un martell. Posteriorment passa als atributs semblants al déu Pan, que és un boc mascle, amb banyes, potes i cua. També pot tenir potes de cavall, i si porta ales, per diferenciar-les de les dels àngels, són de ratpenat. Per tant, és una imatge gens tranquil·litzadora, tot el contrari que la figura del llaurador.

Dado a calificar lo que restava de la declaración del Reo, la censura de lo sugerido fue que era sospechoso de irreverente. Y habiendole sobrevenido lo que resultaba de la sumaria remitida por el tribunal de Valencia con vista de todo biene botado el Reo a prisison.⁹

4. Conclusions

Ens hem trobat que el nostre protagonista, un jove de 19 anys estudiant de filosofia a València, es dedica a realitzar actes herètics amb una gallina i amb la suposada col·laboració del mateix Diable. En el cas de l'alferes Baltasar Ruiz podem dir que el movia un interès econòmic ja que tenia greus problemes de subsistència. En els casos següents, la documentació no especifica cap problema econòmic. Per

tant, podem suposar que el nostre protagonista o bé era un personatge crèdul de les possibilitats de fer diners fàcils per mitjà del col·laborador necessari que era el mateix Diable o senzillament no hi tocava gaire.

La seva credulitat el va portar a tenir problemes amb la mateixa Inquisició que tot veient el panorama el va enviar a presó, no tant pel delicte en sí, sinó perquè ja havia donat motius amb la seva fuga de València a Marsella. El que tenim clar és que no va aprendre la primera lliçó i va continuar amb les seves pràctiques a Barcelona i ensumant-se el perill, ell mateix es va lliurar al tribunal. El dictamen del mateix tribunal es força lleu, l'acusen de sospitós de levi i d'irreverent. Davant d'aquesta acusació tot i que no ens diu la pena imposada aquesta seria molt suau, sortida ràpida de la presó per poder estalviar al tribunal les despeses de la seva manutenció. La pena imposada no aniria més enllà d'una penitència espiritual del tipus fer pregària, visitar un convent o monestir o també posar-lo sota la custòdia d'un mossèn que el retornés al veritable camí de la fe i al si de l'Església Catòlica.

⁹ Ibidem.